

Пужаева Е.З., Соколова И.Ю. Здоровьесберегающие технологии в образовательно-воспитательном процессе: Научно-практический сборник инновационного опыта. М.: Илекса; Ставрополь: Сервисшкола, 2001. 400 с. 4. Щекина Н.Б. Формирование культуры здоровья студентов / Н.Б. Щекина, А.В. Юшко // Настоящее и будущее фармации: тезисы Всеукраинского конгресса / Изд-во НФаУ. – Харьков, 2008. – 635 с.

*Рябченко Л.О.
г. Харьков, Украина*

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Організація активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів і підвищення її ефективності базується на чітко сформульованій меті навчання, ретельному відборі навчальної інформації, достатньої для досягнення мети і завдань навчання, її систематизації і структуризації, раціональної змістовної частини. Важливо чітко визначити початковий рівень знань студентів, виявити логіку самостійного пізнання навчальної дисципліни. Здійснення такої діяльності передбачає обґрунтування форм і методів пізнавальної роботи студентів, мотивоване її забезпечення, актуалізацію пізнавальних процесів для досягнення поставленої мети і завдань. Необхідно чітко визначити процедуру контролю і оцінки найбільш значущих професійних знань, навичок, умінь (за певним рівнем складності), що дозволить коригувати самостійну навчально-пізнавальну діяльність студента. Змістовною основою організації цього процесу є самостійна навчально-аналітична робота студента з різними джерелами наукової інформації: підручниками, монографіями, нормативно-правовими документами, навчальними і методичними посібниками, конспектами лекцій, певними носіями програмно-інформаційного комп'ютерного забезпечення процесу навчання.

Для управління пізнавальною діяльністю студентів є дві організаційні можливості: безпосередня і непряма (опосередкована) дії. Безпосереднє управління, як правило, відбувається при фронтальній роботі, де викладач викладає навчальний матеріал, обговорює проблемні ситуації, розподіляє завдання і т.і. Вся навчальна діяльність відбувається у спільній роботі, а управління здійснюється при самостійній роботі учнів, коли викладач дає матеріал і під час керівництва. Перевага безпосереднього управління полягає у психологічному впливі особистості педагога на студентів. Її основні недоліки полягають в тому, що викладач одержує мало інформації від навчальної діяльності студентів, залишається мало можливості активізувати їх і враховувати їх індивідуальні особливості.

Переваги і недоліки непрямого управління носять прямо протилежний характер: тут відсутня безпосередня дія, але при такій організації навчального процесу викладачі мають можливість детально керувати навчальною діяльністю студентів, одержувати при необхідності інформацію про їх діяльність і одночасно перевіряти результати цієї діяльності.

Існує цілий ряд класифікацій принципів організації самостійної роботи студентів, які можна в узагальненому вигляді звести до наступного:

- спадкоємність, тобто пред'явлення знань у тій послідовності, яка б враховувала ступінь труднощів;
- дотримання норми часу, відведеного для виконання завдання;
- точний, чіткий інструктаж студентів про цілі і завдання роботи з вказівкою необхідного довідкового матеріалу для її виконання;
- чітке пояснення форми виконання самостійної роботи;
- постановка перед студентами проблемних завдань, вирішення яких потребує б від них розумових зусиль;
- зворотній зв'язок, тобто контроль викладача за виконанням студентами отриманих завдань.

Сапожникова Т.Н. аналізує проблему стимулювання професійного самоудосконалення студентів у процесі організації пізнавальної діяльності. На думку дослідника, керівництво процесом самоудосконалення студентів буде ефективнішим, якщо розглядати його як складну функціональну систему, що має свою логіку розвитку і відносно самостійні етапи протікання [1].

Самостійна діяльність студента виступає важливим чинником його особистісного і професійного розвитку. Однак ці процеси є досить складними і суперечливими. Детально досліджує проблеми суперечливості, кризи професійного розвитку особистості Є.О. Клімов, зокрема на стадіях адаптації та профпідготовки. Це, насамперед, проблема усвідомленого вибору шляху професійного становлення; протиріччя між ідеалом професіонала і «Я-професіонала»; протиріччя між вимогами професії й індивідуальним стилем діяльності; протиріччя між уявленням суспільства про тип професіонала і професійним «гештальтом» особистості; протиріччя в професійному просуванні, пов'язані з рівнем рефлексивної репрезентованості особливостей «Я-у-професії» і т.і. Детермінантою успішного професійного становлення і показником професіоналізму виступають у нього рефлексивні особливості свідомості професіонала [2].

У процесі вдосконалення професійної освіти акцент діяльності викладача дедалі зміщується з розробки нових форм і методів активізації власної діяльності на стимуляцію активності студентів. Саме тому під час підготовки фахівців будь-якого профілю у вищих навчальних закладах самостійній роботі студентів надається пріоритетного значення.

Ефективність будь-якої освітньої технології має пряму залежність від критеріїв, що подаються до навчання, в яких відбиваються вимоги до студентів і вміння самих студентів. Виділяють такі критерії ефективності навчально-пізнавальної діяльності студентів як суб'єктів навчання: оволодіння метазнаннями, уміння самостійно розробляти засоби навчальної роботи, уміння будувати цілісний образ об'єкту, який вивчається.

Оволодіння метазнаннями, тобто знаннями про знання, наприклад, прийомами і засобами засвоєння навчального матеріалу, переробки інформації, що подається в різних формах репрезентації, сприяє не тільки засвоєнню навчального матеріалу, але й оволодінню засобами самоконтролю та самокорекції. Показниками, відповідними до цього критерія, можуть виступати такі уміння: аналізувати зміст і структуру текстів різноманітного вигляду, перетворювати певний текст для різних задач, контролювати породження власного тексту; орієнтуватися в структурі навчального завдання, взаємозв'язках його компонентів: інструкцій, зразків матеріалу, необхідних результатів; порівнювати різнома-

нітні форми репрезентації навчального матеріалу, вибирати оптимальну форму власної відповіді або роз'язання завдань, використовуючи при цьому різноманітні форми взаємозв'язків; співставляти власні оригінальні завдання; корегувати отриманий результат і варіювати засоби розв'язання завдання; вміти аргументувати свою відповідь та інтерпретувати отриманий результат.

Вказані показники дають змогу ефективно контролювати знання студентів про прийоми і засоби, які забезпечують пізнавальну діяльність; рівень оволодіння цими прийомами і засобами на конкретному предметному матеріалі, і засвоєння даного матеріалу.

Одним з основних питань освіти було і залишається формування пізнавальної активності студентів. Проблема її розвитку вимагає пошуку нового в теорії і практиці, нових підходів до подальшого вдосконалення змісту, форм, засобів та методів навчання, направлених на реалізацію принципу активності учіння. Ця проблема має визначальне значення в сучасних умовах, тому що від якості учіння залежить не тільки результат навчання, але і формування відношення студентів до власної діяльності.

Показниками, що дозволяють аналізувати і оцінювати особистісно-сміслові відношення студента до навчального матеріалу і процесу власної пізнавальної діяльності, є: оцінка соціальної значущості предмету, який вивчається; оцінка ролі вивчаємої дисципліни в його планах на майбутнє; достатність матеріалу при його поданні, емоційний комфорт/дискомфорт, який переживається при наданні йому важкого завдання або при виникненні сумнівів; наявність/відсутність вираження помилкової думки при виникненні сумнівів; потреба в подоланні звичних шаблонів репродуктивного відтворення матеріалу; потреба у використанні та позитивному перетворенні власного досвіду пізнавальної і творчої діяльності [3].

Особливе значення має розвиток рефлексії як характерної риси критичного мислення студента. В наявній психолого-педагогічній літературі рефлексія визначається як «процес міркування індивіда над тим, що відбувається у його власній свідомості» [4].

На підставі аналізу досліджень у філософії, психології та дидактиці вищої школи було встановлено, що для формування критичного мислення у майбутніх фахівців необхідне їх забезпечення спеціальним методичним інструментарієм, який передбачає ре-флексивні механізми навчальної діяльності. В режимі реалізації рефлексивних прийомів навчання студент стає партнером викладача в педагогічному діалозі, побудованому на засадах суб'єкт–суб'єктної взаємодії. Дослідники визначають такі основні функції ре-флексії у процесі реалізації технології розвитку критичного мислення: комунікаційна; інформаційна; мотиваційна; оціночна.

Комунікаційна функція рефлексивної діяльності забезпечує обмін думками та емоціями між учасниками педагогічного діалогу. Реалізація інформаційної функції рефлексії пов'язана із засвоєнням студентами нового знання, в той час, як мотиваційна функція рефлексії виявляється у розширенні інформаційного поля студентів. Оціночна функція рефлексії забезпечує усвідомлення студентом власного «Я образу», сприяє виробленню у нього власної позиції.

Аналізуючи проблему самовизначення особистості на різних стадіях професійного становлення, підкреслимо, що професійне самовизначення – це не просто вибір професії чи альтернативних сценаріїв професійного життя, а своєрідний творчий процес

розвитку особистості. Самовизначення може бути адекватним обраній професії. Тоді відбувається розвиток особистості. Воно може бути також і не адекватним – тоді воно породжує внутрішній конфлікт, активізуючи захисні механізми замість процесів розвитку. Дидактично вивірена організація самостійної пізнавальної діяльності студента якраз і сприяє його самовизначенню, адекватному обраній професії.

Основними вимогами до формування і розвитку пізнавальної діяльності студентів є: неперервність особистісно-орієнтованої освіти; оптимальний вибір і доцільне поєднання методів, форм, засобів і дидактичних прийомів поетапного формування знань, навичок, умінь і професійно та соціально значущих особистісних якостей студентів; створення оптимальних умов для безперервного використання і розвитку у студентів самостійної навчально-пізнавальної діяльності; конструювання процесу навчання у двох взаємодіючих площинах (площини розвитку особистості в сукупності найбільш цінних якостей і в площині розвитку самого процесу навчання в сукупності позначок, що розвиваються, змісту, засобів засвоєння змісту, рівня соціальних відносин). Це стосується, насамперед, взаємодії студентів і викладачів.

Основні аспекти навчально-методичної системи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів і підвищення її ефективності: збільшення інформативності змісту освіти; підвищення цілеспрямованості і практичної спрямованості навчання; оптимізація самостійної роботи студентів; посилення мотивації навчання студентів; впровадження сучасних педагогічних та інформаційно-комп'ютерних технологій; індивідуалізація навчання; вдосконалення системи контролю, оцінки, аналізу якості навчання; демократизація навчання, відмова від авторитарної педагогіки.

Список літератури: 1. Сапожникова Т.Н. Стимулирование профессионального самосовершенствования студентов в процессе организации их познавательной деятельности / Т.Н. Сапожникова // Ярославский педагогический вестник, 2003. – № 1 (34). – С. 127–139. 2. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения / Е.А. Климов. – Ростов-н/Д: Феникс, 1996. – 512 с. 3. Шевандрин Н.И. Социальная психология в образовании: Учеб. пособие. – Ч. 1: Концептуальные и прикладные основы социальной психологии / Н.И. Шевандрин – М.: Владос, 1995. – 541 с. 4. Савчин М., Студент М. Рефлексія як механізм вдосконалення професійної діяльності фахівця / М. Савчин, М. Студент // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 2. – С. 137–146.

*Семененко Л.П.
г. Харьков, Украина*

ЭЛЕКТРОННО-БИБЛИОТЕЧНЫЕ СИСТЕМЫ – ИНФОРМАЦИЯ ЗДЕСЬ И СЕЙЧАС

Научно-техническая библиотека Национального технического университета «ХПИ», как и многие библиотеки высших учебных заведений, видит свою миссию: в обеспечении прав политехников на свободный доступ к информации, знаниям и культуре; в под-